

IGOR THURZO

**K OTÁZKAM URBANISTICKÝCH KONCEPCIÍ NA ZÁKLADE
GEOGRAFICKÝCH POZNATKOV¹**

Igor Thurzo: To the Questions of Urbanistic Conceptions on the Basis of Geographical Knowledge. Geogr. Čas., 37, 1985, 1; 1 map, 7 refs.

The article is concerned with the questions of the relationship between natural conditions of settlement and communication network with application to Slovakia as a landscape with a dissected relief. It analyses the question of position of significant settlements of Slovakia in the past. Further it is concerned with questions of concrete natural conditions exerting influence on the development of settlement in Slovakia on the basis of accessible geographical fundamental data with marking some favourable and less favourable areas for urbanistic development programs in a general view.

Prírodné podmienky majú pre polohu sídla, ako aj pre jeho vývinový program, pre mieru dynamiky jeho rozvoja kľúčový význam. Vplývajú tiež na priebeh komunikačnej siete, ktorá úzko súvisí s osídlením, ba môžu priam usmerňovať — určovať komunikačné trasy. Každé miesto, každý priestor má svoju „normu“, vyplývajúcu z prírodných podmienok; takéto normy sa premietajú v ekonomike i estetike urbanistickej kompozície sídla. Prírodné podmienky územia sú významným a rozhodujúcim východiskom pre plánovanie miest, sídel, ale aj sídelnej siete vôbec. V územnom plánovaní teda nemožno popierať význam geografických podkladov, ktoré o týchto prírodných podmienkach informujú. Základom územného plánovania, urbanistickej kompozície má byť syntéza poznatkov o prírodných podmienkach, hospodárskych vlastnostiach, kultúrnych tradíciách a hodnotách územia. Aj keď človek môže prírodné podmienky meniť, využívať ich na zlepšenie života, nemôže to robiť v rozpore s prírodnými zákonmi; napr. aj kozmické lety sa zakladajú na využívaní prírodných zákonov a nie na ich popieraní, inak by boli neúspešné.

Pri stavebných dielach je hospodárnejšie i krajšie rešpektovať vlastnosti terénu a krajiny, ako ich zanedbávať. Z národohospodárskeho hľadiska je výhodnejšie využívať pre osídlenie miesta s dostatočnými prirodzenými zásobami vôd, ako privádzať vodu do územia nákladnými spôsobmi z umelých vodných nádrží. Pre zdravie obyvateľstva je výhodnejšie rozvíjať osídlenie v územiach s dobrou výmenou vzduchu, ako v zle prevetrávaných územiach s vysokým po-

¹ Príspevok bol prednesený na konferencii Geografické prístupy v urbanizme a územnom plánovaní, konanej v dňoch 21.—22. 2. 1984 v Bratislave.

dielom bezvetria a hmly. Ak sa tieto hladiská pri úvahách a perspektívnom rozvoji osídlenia zanedbávajú, po čase treba rátať s disproporciami. Neprimerané namáhanie zdrojov vedie k devastácii.

Tieto hladiská vystupujú do popredia najmä pri perspektívach väčších sídel, význam týchto hladísk úmerne rastie s perspektívnou veľkosťou sídelného útvaru. Menšie sídelné jednotky môžu bez problémov jestvovať aj v menej výhodných podmienkach, s perspektívou väčších sídelných útvarov možno bez podstatného rizika uvažovať iba v územiach so súhrnom výhodných prirodzených podmienok. Ideálne priestory spravidla nejestvujú, ale vzájomným porovnávaním priestorových celkov v rámci celých oblastí možno nájsť ponukové priestory s relatívne výhodným súhrnom podmienok.

Geografia nemusí územie iba popisovať; môže, vychádzajúc z analýzy jeho prirodzených podmienok aj navrhovať koncepciu jeho ďalšieho osídľovania. V poslednom čase sa u nás stretávame s dynamickým ponímaním geografie — s príspevkami k praktickému rozhodovaciemu procesu národohospodárskeho a sídelného rozvoja území; tu je dobrá príležitosť pre spoluprácu geografov a urbanistov, resp. územných plánovačov. Z jednotlivých geografických poznatkov treba vyvodzovať logické závery pre syntézu teoretickú i praktickú.

V minulosti naše mestá, sídelné centrá boli v porovnaní s dneškom malými jednotkami, nevytvárali takú expanziu do priestoru, na akú sme zvyknutí dnes. Ešte v čase sčítania ľudu roku 1869, ktorý sa u nás všeobecne pokladá za porovnávacie východisko, boli mestá na dnešnom území Slovenska pomerne malé, ba viaceré z vtedajších najväčších administratívnych obcí na našom území ani nemali úplný charakter miest. Boli to ešte v podstate idylické pôjmy. Dnes, keď sme svedkami rozvoja miest do niekoľkonásobne väčších rozmerov, nemôže byť ľahostajná ich poloha: treba ich chápať v súvislosti s celým okolitým priestorom, spravidla vymedzeným tvarmi zemského povrchu, pričom je nevyhnutné komplexne poznať a zhodnocovať ich prirodzené rozvojové predpoklady, ktoré sú základom miery využívania územia a proporcionality sídel.

Pre posudzovanie kvality obytného územia z hladiska prírodných vlastností terénu a miestneho podnebia Výskumný ústav výstavby a architektúry v Prahe (1966) poskytol 13 znakov: sklon a expozícia terénu k svetovým stranám, inverzná poloha, únosnosť základovej pôdy, zosuvy a krasové javy, záplavy pozemkov, zamokrenie pozemkov, spodná voda, prúdenie vzduchu, horizont (zatieenie), priemerná ročná teplota, počet dní s hmlou v roku, prašný spad na km²/rok, kyslíčnik siričitý v ovzduší v m³/rok. Z uvedených znakov ostatné dva sa dajú meniť zásahmi technologického rázu, niektoré z nich (záplavy, zamokrenie) tiež možno meniť technickým spôsobom, pravdaže s možnými dôsledkami na ekologickú rovnováhu širšieho zázemia. Ostatné podmienky sú zväčša trvalého charakteru, určujú ráz krajiny a pri plánovaní treba s nimi rátať. Z uvedených kvalitatívnych znakov napr. pri sklone a expozícii terénu sa za najvhodnejší pokladá sklon od 3—12 % k JZ, J a JV, za nevhodný sklon vyše 5 % k SZ, SV a S a všeobecne strmé sklony vyše 20 %; pri prúdení vzduchu sa za najvhodnejšie pokladajú priestory dobre vetrateľné, s miernymi vetrami od 3—7 m/s, nie bezvetrie; pri počte dní s hmlou v roku najvhodnejší je výskyt do 40 dní, výskyt nad 60 dní sa pokladá za nevhodný. Všeobecne zo zdravotného hladiska vietor sa pokladá za prijateľnejší, priaznivejší jav ako bezvetrie, prevetrávanější priestor je vhodnejší pre osídlenie ako neprevetrávaný.

Slovensko je krajina s rôznorodými prírodnými podmienkami, so značnými

rozdielmi v tvaroch povrchu. Väčšina územia Slovenska má povrch členitý. Podľa O. Bašovského, E. Hvožd'arovej a E. Povincovej (1982) pohoria zaberajú z povrchu Slovenska 55,1 %, kotliny 16,5 % a nížiny iba 28,4%. Osobitosti Slovenska pri úvahách o rozvoji osídlenia, pri jeho perspektívnych návrhoch nemožno nebrať do úvahy; Slovensko napriek členitému, zložitému terénu s rozvojovými prekážkami, resp. prahmi, má možnosť intenzívne využívať svoje územie, ale proporcionálne, vedecky podloženým zhodnocovaním jeho možností a zdrojov. Takýto prístup vedie k istým nekonvenčným riešeniam, konvenčný prístup v koncepciách často preferuje priestory aj predtým preferované, ktoré však môžu mať zdroje menej kapacitné alebo preťažené oproti priestorom menej preferovaným, ktoré môžu prísť do úvahy ako ponukové.

Pre posudzovanie územia Slovenska sú zaujímavé viaceré práce slovenských geografov, ktorých výsledky možno nájsť napr. v Atlase SSR a využívať pri prácach koncepčného charakteru v oblasti rozvoja osídlenia. Väčšinou členitý reliéf Slovenska obmedzuje sídelný rozvoj niektorých priestorov a umožňuje intenzívnejší rozvoj iných. Pritom najhustejšie osídlenie Slovenska možno zaznamenávať v značne limitovaných geomorfologických celkoch, ako na to upozorňujú autori (O. Bašovský, E. Hvožd'arová a E. Povincová (1982) alebo v Atlase SSR mapa X/5 Hustota obyvateľstva podľa morfologických celkov (E. Mazúr, J. Verešík).

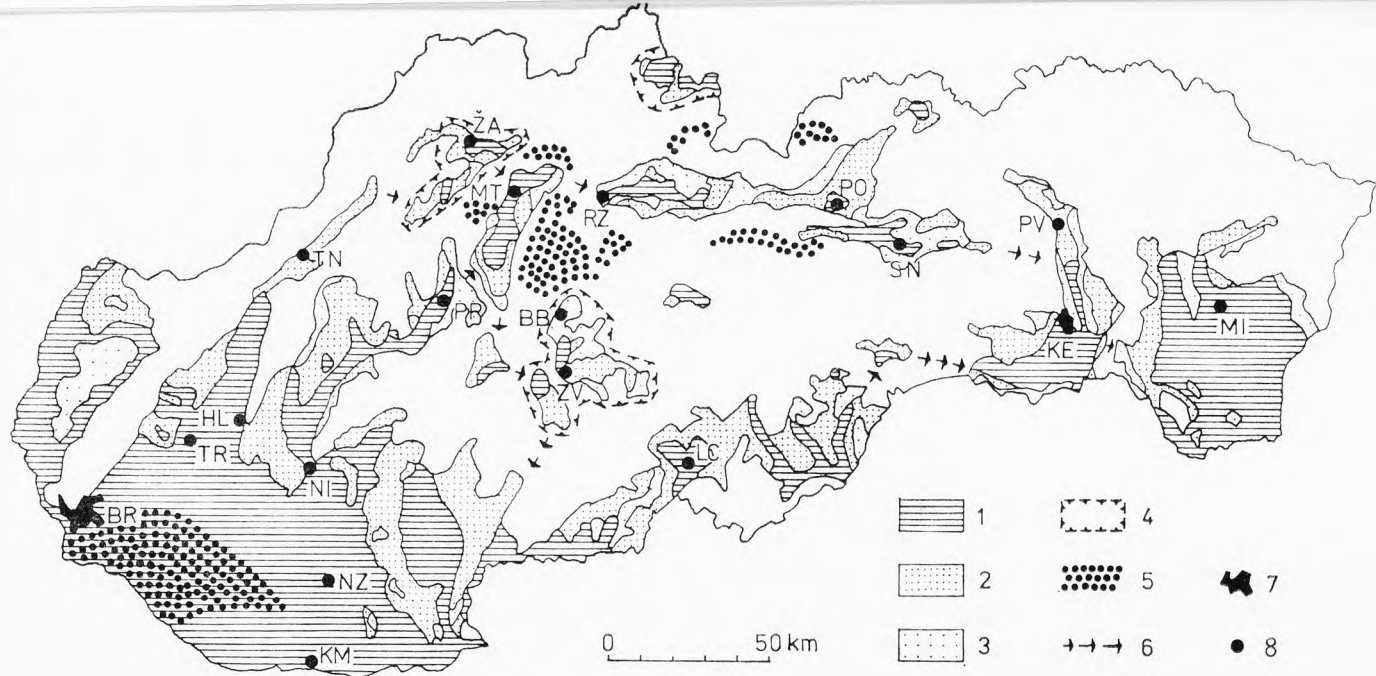
Na potenciál krajiny z hľadiska rozvoja sídelnej štruktúry poukazuje mapa XV/17 z Atlasu SSR (E. Mazúr), na typy reliéfu z hľadiska výstavby sídel a technických objektov mapa XV/8 (J. Činčura). Z uvedených máp je zjavné, že najväčšie rezervy pre rozvoj osídlenia sa nachádzajú prevažne v južných oblastiach Slovenska — v Podunajskej nížine, Záhorskej nížine, Východoslovenskej nížine, v južnej časti Košickej kotliny a v Juhoslovenskej kotline (ktorá je súčasťou kotliny Ipeľskej, Lučenskej a Rimavskej). V Juhoslovenskej kotline sa nájde v porovnaní s predchádzajúcimi priestormi viac prvkov členitosti, aj tak táto kotlina má značné plošné rezervy. Z Podunajskej nížiny vybiehajú pásy priaznivých terénov pozdĺž rieky Nitry po Partizánske a Bánovce nad Bebravou a pozdĺž Váhu až po Nové Mesto nad Váhom, príp. až po Púchov. Rezervy pozdĺž Hrona sa končia powyše Levíc. Na značne členitej väčšine územia Slovenska, kde dominuje vrchovitý povrch, nachádzame kotliny s rozličnými priestorovými kapacitami pre vývin osídlenia, resp. sídelných centier. Syntetizujúce poznatky z vpredu uvedených máp, z kotlin Slovenska (okrem vpredu uvedenej Košickej a Juhoslovenskej) za priestory s najväčšími plošnými rezervami možno pokladať Turčiansku a Liptovskú (ktorá je však už členitejšia). Pri hodnotení ostatných kotlin sa uvedené mapy líšia. (Ide najmä o kotliny Hornonitriansku, Popradskú, Hornádsku, Zvolenskú, Žilinskú, Oravskú a severnú časť Košickej kotliny). Reliéf sa prejavuje ako limitujúci a usmerňujúci činiteľ aj pri doprave. O typoch reliéfu z hľadiska výstavby komunikácií podáva prehľad v Atlase SSR mapa XV/9 (J. Urbánek). Pri doprave sa stretávame s tendenciou zjednocovať aj rozličné druhy do vybraných osí, pričom sa uplatňuje tzv. koridorový princíp. Z tohto hľadiska najvhodnejšie územie pre pozdĺžny dopravný koridor Slovenska sa nachádza znova na juhu Slovenska — v Podunajskej nížine, Juhoslovenskej kotline, Košickej kotline a Východoslovenskej nížine. Možnosti pre uvedený perspektívny dopravný koridor sa doteraz prakticky málo docenili. Pri využití poznatkov uvedeného hodnotenia ďalšia možnosť dopravného koridoru je v prepojení Podunajskej ní-

žiny, Hornonitrianskej, Turčianskej, Liptovskej, Popradskej, Hornádskej a Košickej kotliny (pozdĺž riek Nitry, Turca, Váhu, Popradu a Hornádu), v tomto prípade však už narážame na väčšie terénne prekážky medzi kotlinami. Pre ďalší koridor je vhodný výbežok Podunajskej nížiny pozdĺž Váhu cez Považské podolie a Žilinskú kotlinu do Turčianskej kotliny, kde sa pripája na predošlý koridor. V tejto trase vedie dnes hlavná dopravná magistrála Slovenska — železničná i cestná, perspektívne v značnej časti i plavebná. Územie pozdĺž Hrona, najmä od Kozároviec po Hliník nad Hronom, medzi Jalnou a Zvolenom a od Banskej Bystrice smerom na východ, je pre dopravné koridory veľmi obmedzené. Zámery budovať tu koridory celoslovenského významu by vyvolali veľké zásahy do krajinného prostredia s ekonomicky náročnými dôsledkami.

V priečnom, severo-južnom smere sa ukazujú ako najvhodnejšie územia pre dopravné prepojenie Turčianska kotlina a Zvolenská kotlina spolu s Pliešovskou kotlinou. (Turčianska kotlina je okrem Košickej jediná zo slovenských kotlin, ktorá má tvar výrazne pretiahnutý v smere S—J a má dost rezerv pre dopravné trasy v tomto smere). Alternatívna trasa dolinami Revúckeho a Starohorského potoka cez Korytnicu—Donovaly z hľadiska krajinárskeho i ekonomického nedovoľuje vytvárať koridor.

V značne členitom území Slovenska reliéf má pre osídlenie a dopravné koridory rozhodujúci význam. Z hľadiska obytности prostredia najmä v oblasti, kde v povrchu prevláda typ striedajúcich sa vrchov a dolín, treba uvažovať aj s vlastnosťami podnebia. Medzi podnebnými vlastnosťami kotlin badáme značné rozdiely. O klímatogeografických typoch životného prostredia informuje mapa XV/4 Atlasu SSR (K. Tarábek). Podľa tejto mapy za najpriaznivejšie územie s dobrou slnečnosťou, dobre vetrané, priaznivé aj z hľadiska inverznosti, možno pokladať znova Podunajskú nížinu, s jej výbežkami pozdĺž rieky Nitry až po Partizánske a Bánovce nad Bebravou a pozdĺž Váhu po Nové Mesto nad Váhom. Ďalšie nížiny — Záhorská a Východoslovenská majú o niečo nepriaznivejšie ukazovatele. Z teplých kotlin na juhu Slovenska je dobre vetraná Košická kotlina, Juhoslovenská kotlina je vetraná horšie (má pomerne vysoký stupeň inverznosti). Na ostatnom, značne členitom území možno nájsť kotliny s vyšším i nižším stupňom inverznosti i vetrateľnosti. Relatívne najpriaznivejší stupeň inverznosti v tejto oblasti majú kotliny Turčianska, Liptovská, Popradská, nepriaznivý až veľmi nepriaznivý stupeň majú kotliny Žilinská, Zvolenská, Oravská, Pliešovská a Horehronské podolie. Ak to porovnáme so skoršou prácou J. Orubu (1964), dostávame podobný obraz; podľa uvedeného autora napr. stanica Žilina (Žilinská kotlina) má až 62 % C (bezvetria), Zvolen 54 % C, Hájniky 53 % C, Vígľaš—Pstruša 48 % C, Banská Bystrica 44 % C (všetky vo Zvolenskej kotline), Ústie nad Priehradou 45 % C (Oravská kotlina), Sása 37 % C (Pliešovská kotlina), Brezno 28 % C, Švermovo 35 % C (Horehronské podolie). Podľa toho teda najmenej prevetrávané miesta (s vyše 50 % C) sú v Žilinskej a Zvolenskej kotline; z kotlinových polôh J. Otruba za najlepšie prevetrávané pokladá Popradskú, Liptovskú a Turčiansku kotlinu, čo sa v podstate zhoduje s predchádzajúcim konštatovaním.

Z hľadiska vodných zásob možno získať obraz z mapy XV/11 Atlasu SSR De-limitácia krajiny podľa vodnej bilancie (E. Mazúr, A. Porubský, K. Tarábek), ktorá poukazuje na zásoby podzemných vôd nadregionálneho významu v oblasti Horného Žitného ostrova a ďalšie zásoby podzemných vôd v priľahlej oblasti Podunajskej nížiny. (Sú podporným a zároveň obmedzujúcim prvkom ako pred-

Mapa 1. Syntéza niektorých prírodných prvkov, významných pre urbanistické koncepcie osídlenia, podľa geografických podkladov.

1 — 1. stupeň typu krajiny s vysokým a stredným potenciálom pre rozvoj sídelnej štruktúry podľa mapy XV/17 Atlasu SSR (autor E. Mazúr), 2 — to isté, ale 2. stupeň s miernym limitom reliéfu), 3 — to isté, ale 3. stupeň (s výraznejším až výrazným limitom reliéfu pre výstavbu miest, resp. nevhodný reliéf pre výstavbu miest), 4 — priestory s nepriaznivou až veľmi nepriaznivou inverznosťou [I₄ — I₅] podľa mapy XV/4 Atlasu SSR (autor K. Tarábek), 5 — stupeň 1.1 a 1.2 typu krajiny s pozitívnou vodnou bilanciou [typ podmienený pozitívnou bilanciou podzemných vôd a pozitívnou bilanciou povrchových vôd] podľa mapy XV/11 Atlasu SSR (autori E. Mazúr, A. Porubský, K. Tarábek), 6 — smery potenciálnych hlavných dopravných koridorov, vyplývajúcich z využitia prírodných podmienok územia a spojenia kotlín a nížin, 7 — mestá s vyše 100 000 obyvateľmi, 8 — niektoré mestá s menej ako 100 000 obyvateľmi.

Skratky názvov miest: BB — Banská Bystrica, BR — Bratislava, HL — aglomerácia Hlohovec—Leopoldov, KE — Košice, KM — Komárno, LC — Lučenec, MI — Michalovce, MT — Martin, NI — Nitra, NZ — Nové Zámky, PO — Poprad, PR — Prievidza, PV — Prešov, RŽ — Ružomberok, SN — Spišská Nová Ves, TN — Trenčín, TR — Trnava, ZV — Zvolen, ŽA — Žilina.

met ochrany.) V členitej vrchovitej časti Slovenska najpriaznivejšie územia sú v oblasti Veľkej a Malej Fatry, potom v časti Nízkych Tatier a časti Vysokých Tatier. (Sú podporným prvkom, sídelný rozvoj na území priľahlých kotlin neobmedzujú.)

Ak by sme doteraz známe geografické poznatky využili pre návrh rozvoja sídelných systémov, prišli by do úvahy najmä vysoké rezervy južných častí Slovenska, osobitne Podunajskej nížiny. Tieto oblasti majú výhodné podmienky aj pre rozvoj komunikačnej siete. Napríklad Bratislava a jej región s polohou na vodnom toku medzinárodného významu a perspektívnej križovatke medzinárodných vodných ciest má veľmi dobré podmienky rozvoja (čo však nie je dôvodom neproporcionálnej koncentrácie bez ohľadu na ostatné územie Slovenska, ide skôr o vyvážený rozvoj celej priľahlej oblasti); veľmi výhodnú dopravnú polohu má v tejto oblasti aj aglomerácia Hlohovec—Leopoldov a zaujímavý je aj ponitriansky sídelný pás. Oblasť okolo Komárna má však vysokú seizmicitu, čo pôsobí ako obmedzujúci faktor. V strednej, členitej oblasti Slovenska sú doteraz napr. málo docenené výhodné vlastnosti Turčianskej kotliny (výhodná kombinácia viacerých prvkov v pomere k susedným kotlinám).

V urbanistických koncepciách sa často stretávame s precenením niektorých sídelných útvarov a s podcenením iných, bez ohľadu na prirodzené podmienky. Niektorým prirodzeným podmienkam sa však venuje pozornosť ako rozvojovým činiteľom napr. v jednej z urbanistických prác P. Zibrina (1981). Stredná, členitá, komplikovaná oblasť Slovenska ešte iba čaká na podrobné, komplexné, vzájomné porovnanie jednotlivých celkov medzi sebou a ich vedecké zhodnotenie z hľadiska priestorovej kapacity, rezerv a prahov podľa jednotlivých rozvojových ukazovateľov, čo by malo byť východiskom pre logickú urbanistickú koncepciu tohto územia.

S ohľadom na vymedzené možnosti tohto príspevku nemožno načrtnutú problematiku rozvádzať ďalej do šírky, aj keď by si to zaslúžila. Podstatné je upozorniť na potrebu hlbšieho štúdia celého komplexu prírodných podmienok pri urbanistických koncepciách, užšej spolupráce geografov a urbanistov a užšieho vzájomného prelínania poznávacieho procesu tejto komplikovanej problematiky.

Disproporciám v území by sa malo predchádzať preventívne. K riešeniu územných plánov a urbanistických koncepcií nemožno pristupovať iba pod tlakom krátkodobých problémov, ale na základe objektívnej teoretickej analýzy, so širším pohľadom, pričom všestranné a podrobné geografické informácie sú cenným podkladovým materiálom. Akokoľvek pekne by boli nakreslené územné plány, budú slúžiť cieľu iba vtedy, ak sa budú opierať o realitu prírodných podmienok.

LITERATÚRA

1. Atlas SSR. SAV—SÚGK, Bratislava 1980. — 2. BAŠOVSKÝ, O., HVOŽĎAROVÁ, E., POVINCOVÁ, E.: Základné geografické premeny v rozložení obyvateľstva podľa regionálnych geomorfologických jednotiek Slovenska v rokoch 1869—1980 a ich problémy. *Geogr. Čas.*, 34, 2, 1982, ss. 113—126. — 3. MAZÚR, E. a kol.: Funkčná delimitácia reliéfu pre hospodárske využitie na príklade SSR, Veda, Bratislava 1981. — 4. OTRUBA, J.: Veterné pomery na Slovensku, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1964. — Pravidla plánování a stavby sídlišť. Výzkumný ústav výstavby a architektury, Praha 1966. — 6. Slovensko, *Luď*, I. časť, *Obzor*, Bratislava 1974. — 7. ZIBRIN, P.: Priestorové štruktúry sídelných systémov, Alfa, Bratislava 1981.

К ВОПРОСАМ УРБАНИСТИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ, ПОЛУЧЕННЫХ НА ОСНОВЕ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ

Природные условия имеют основное значение для развития расселения и коммуникационной сети. Для каждого пространства существует своя „норма“, действительная для развития расселения и основывающаяся на природных условиях. Поэтому эти условия необходимо знать и учитывать их в урбанистических концепциях. Диспропорции на территории необходимо предотвращать превентивным путем.

При развернутом строительстве выгоднее учитывать свойства рельефа, нежели их запускать; это имеет не только экономическое, но и эстетическое значение. Для новых жилых районов целесообразнее избрать участки с достаточными ресурсами воды, нежели ее приводить на данную территорию из других мест с большими затратами. Для здоровья населения целесообразно возводить новые поселения на территории выгодной в климатическом отношении.

Эти аспекты выступают на передний план, главным образом при строительстве более крупных населенных пунктов.

В прошлом в Словакии населенные пункты представляли более мелкие единицы, чем в настоящее время. Однако там, где предполагается динамический рост поселений, нельзя допускать выбора произвольных участков для нового строительства, а необходимо выбирать участки самые подходящие путем сравнения многих участков, комплексным образом в пределах целых областей.

Научно-исследовательский институт строительства и архитектуры в Праге выделил 13 знаков для определения качества территории с жилой функцией, с учетом природных свойств рельефа и местного климата.

Словакия — это страна, обладающая разнообразными условиями для расселения. Большинство ее территории представляет собой изрезанную поверхность. Низменности занимают лишь небольшую часть ее территории. В целях изучения и рассматривания территории Словакии представляють интерес многие труды словацких географов, которые можно использовать и синтезировать при создании урбанистических концепций. Это касается, например, рассмотрения рельефа, климатических аспектов, водных ресурсов и др. Доступные результаты географических исследований дают возможность узнать какие пространства Словакии для развития расселения являются более подходящими и какие менее подходящими.

Карта 1. Синтез некоторых природных элементов, важных для урбанистических концепций расселения, полученный на основе географических данных

1 — Первая ступень типа ландшафта с высоким и средним потенциалом для развития структуры населенных пунктов согласно карты 17 из 15 раздела Атласа ССР (автор: Э. Мазур), 2 — то же самое, но для второй ступени (с умеренной лимитирующей функцией рельефа), 3 — то же самое, но для третьей ступени (с более явной и даже явной лимитирующей функцией рельефа для строительства городов, или же рельеф не подходящий для строительства городов), 4 — пространства с неблагоприятной и даже очень неблагоприятной инверсией ($I_4 - I_5$) согласно карты 4 из 15 раздела Атласа ССР (автор: К. Тарабек), 5 — ступени 1.1 и 1.2 типа ландшафта с положительным водным балансом (тип обусловленный положительным балансом подземных вод и положительным балансом поверхностных вод) согласно карты 11 из 15 раздела Атласа ССР (авторы: Э. Мазур, К. Тарабек, А. Порубски), 6 — направления потенциальных главных транспортных корридоров, вытекающие в результате использования природных условий территории и соединения котловин и низменностей, 7 — города с количеством жителей 100 000 и более, 8 — некоторые города с количеством жителей менее 100 000.

Сокращения названий городов: ВВ — Банска-Бистрица, ВР — Братислава, НЛ — агломерация Глоговец — Леопольдов, КЕ — Кошице, КМ — Комарно, ЛС — Лученец, МІ — Михаловце, МТ — Мартин, НИ — Нитра, NZ — Нове-Замки, РО — Попрад, РР — Прьевидза, РV — Прешов, RŽ — Ружомберок, SN — Спишска-Нова-Вес, TN — Тренчин, TR — Трнава, ZV — Зволен, ŽA — Жилина.

Перевод: Л. Правдова

Igor Thurzo

TO THE QUESTIONS OF URBANISTIC CONCEPTIONS ON THE BASIS OF GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE

Natural conditions are of a fundamental significance for the development of both settlement and communication network. Every space has its own „norm“ for the development of settlement resulting from the natural conditions. Therefore it is important to know these conditions and to be based on them in urbanistic conceptions. Disproportions in a territory are to be prevented.

In building works respecting the field properties is preferable to omitting them; this is of both economic and aesthetic significance. It is more advantageous to utilize places with sufficient water resources for settlement than to convey water through expensive arrangements to the territory. Due to population health it is purposeful to build up settlements in sites advantageous climatically.

These viewpoints come to the fore largely in prospects of greater settlements.

In the past the settlements in Slovakia were substantially lesser units than today. Where, however, it is reckoned with a dynamic growth of a settlement, no voluntary site can be admitted, but the most suitable sites are to be chosen by comparing many spaces in a complex way within whole regions.

The Research Institute of Construction and Architecture in Prague has assigned 13 marks for judging the quality of residential territory from the viewpoint of natural properties of the field and of local climate.

Slovakia is a landscape with varied conditions for settlement. Much of its territory has a dissected surface. The lowlands occupy a small portion only. For Slovakia's territory to be judged several works by Slovak geographers are important, which can be utilized and synthetized in urbanistic conceptions. The matter is, for instance, in judging the relief, climatic conditions, water resources and so on. The accessible geographical investigations enable to know, which spaces in Slovakia are more advantageous and which less advantageous for the development of settlement.

Map 1. Synthesis of some natural elements significant for urbanistic conceptions of settlement, according to geographical basic materials

1 — 1st degree of landscape type with high and middle potential for the development of settlement structure according to Map XV/17 in the Atlas of the SR (by E. Mazúr), 2 — the same, but 2nd degree (with a moderate limit of relief), 3 — the same, but 3rd degree (with a more striking limit of relief for constructing the towns, or also relief non-suitable for constructing the towns), 4 — spaces with unfavourable to very unfavourable intensity (I₄ — I₅) according to Map XV/4 in the Atlas of the SSR (by K. Tarábek), 5 — degrees 1.1 and 1.2 of landscape type with a positive water balance (a type conditioned by both positive balance of underground waters and positive balance of surface waters) according to Map XV/11 in the Atlas of the SSR (by

E. Mazúr, A. Porubský, K. Tarábek), 6 — directions of potential major transport corridors resulting from utilizing natural conditions of territory and from linking basins with lowlands, 7 — towns with over 100,000 inhabitants, 8 — some towns with less than 100,000 inhabitants.

Town names abbreviations: BB — Banská Bystrica, BR — Bratislava, HL — Hlohovec—Leopoldov agglomeration, KE — Košice, KM — Komárno, LC — Lučenec, MI — Michalovce, MT — Martin, NI — Nitra, NZ — Nové Zámky, PO — Poprad, PR — Prievidza, PV — Prešov, RŽ — Ružomberok, SN — Spišská Nová Ves, TN — Trenčín, TR — Trnava, ZV — Zvolen, ŽA — Žilina.

Translated by A. K r a j č í r